

MARCIN WAJDA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

**ZMNIEJSZANIE DUALIZMU GOSPODARCZEGO
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
W LATACH 2007-2015 ZA POMOCĄ
REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2007-2013**

Abstract: *The Reduction of Economic Dualism of Mazowieckie Voivodeship in 2007-2015 Using Regional Operation Programme for the Mazowieckie Voivodeship 2007-2013.* The existence of social and economic dualism is widely discussed in numerous regions of Poland and Europe. This results from the natural structure of a region, which usually consists of one or two growth centres and peripheral areas. It leads to the emergence of inequalities, which cause a political pressure to redistribute income in order to ensure sustainable development. This discussion is particularly important in the Mazovian Voivodeship. Thus, the purpose of this study is to develop the existing findings concerning the social and economic dualism of the region. The main aim specified in the Voivodeship Development Strategy is to eliminate spatial inequalities. This paper is an attempt to broaden the knowledge on reducing the dualism in the voivodeship resulting from the implementation of the *Regional Operational Programme for the Mazovian Voivodeship 2007-2013*, which was one of the most crucial development tools. The analysis was conducted in terms of territory, sectors and the labour market.

Keywords: EU funding, Mazovia Voivodeship, regional development.

Wstęp

Województwo mazowieckie to najbogatszy region w Polsce. W 2014 r. odpowiadało za produkcję ponad 22% polskiego Produktu Krajowego Brutto. W tym samym roku PKB województwa na jednego mieszkańca wyniósł 71 659 PLN, tj. 160,4% średniej dla Polski (Polska=100). Źródłem tego sukcesu jest niewątpliwie Warszawa wraz z obszarem funkcjonalnym, która dzięki funkcji administracyjnej i biznesowej wytwarza prawie 60% PKB całego województwa i ponad 13% PKB całego kraju. Jednak wysoki rozwój gospodarczy Warszawy powoduje nierówności wewnętrzne w samym województwie. W 2014 r. Produkt Krajowy Brutto na jednego mieszkańca

w podregionie warszawskim wynosił 182,7% (woj. mazowieckie=100)¹. Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa, z uwagi na duże zróżnicowanie przestrzenne rozwoju woj. mazowieckiego, konieczne jest prowadzenie polityki zmniejszającej te dysproporcje. Nadrzędnym (głównym) celem Strategii jest zatem spójność terytorialna, rozumiana jako zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim oraz wzrost znaczenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy w Europie, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców [Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r.]. Jednym z najważniejszych narzędzi realizacji tej polityki w latach 2007-2013 były programy europejskie, w tym *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego (RPO WM)*.

Celem opracowania jest odpowiedź na pytanie badawcze, czy istnieje zależność między dystrybucją środków z *Regionalnego Programu Operacyjnego w latach 2007-2015* a zmniejszaniem dualizmu gospodarczego woj. mazowieckiego?

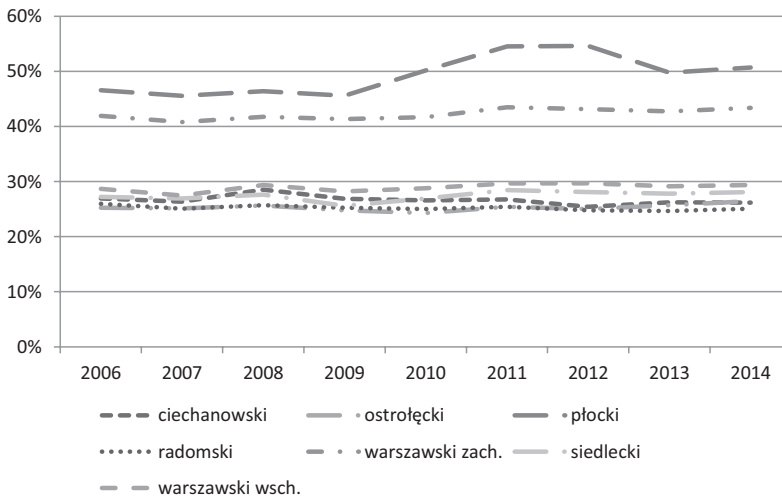
Dualizm gospodarczy to sytuacja, w której można stwierdzić istnienie dwóch ścieżek rozwoju dla danego terytorium. W pracy będzie on rozpatrywany w kontekście terytorialnym, sektorowym i rynku pracy [szerzej: Lewandowski 2013: 15]. Współczesna teoria ekonomii dostarcza nam kilka wyjaśnień istnienia dualizmu gospodarczego w danym regionie. Jedną z nich jest teoria polaryzacji Hirschmana, która zakłada, że pierwotne różnice powodujące koncentrację wzrostu gospodarczego, wtórnie natomiast powodują zmniejszanie dualizmu [Hirschman 1958]. Teorie rozwoju nie zrównoważonego nie dają nam jednak jednoznacznej odpowiedzi, dlaczego na danym terenie występuje dualizm oraz czy jego występowanie jest niekorzystne z punktu widzenia regionu? Przedmiotowy tekst stara się odpowiedzieć na te pytania. Tematyka dualizmu społeczno-gospodarczego woj. mazowieckiego, była poruszana już wcześniej w literaturze przedmiotu. Kluczowym ośrodkiem w tym obszarze pozostaje Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie (MBPR). Do najważniejszych publikacji zaliczyć możemy teksty opracowane w ramach „Trendów Rozwojowych Mazowsza” publikowanych przez MBPR. W ramach tej serii przygotowano m.in. *Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza* [Strzelecki 2012], *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza* [Strzelecki 2012a], *Warszawa i obszar Metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza* [Strzelecki 2012b]. Dodatkowo w literaturze przedmiotu dostępne są analizy dotyczące dualizmu społeczno-gospodarczego innych obszarów oraz teksty poświęcone rozwojowi regionalnemu w kontekście zróżnicowania przestrzennego. Zaliczyć do nich możemy, np. *Rola środków wspólnotowych w przezwyciężaniu dualizmu gospodarczego we Włoszech* [Lewandowski 2013] czy *The small town in rural areas as an underresearched type of settlement. Editors' introduction to the special issue* [Steinführer et al. 2008: 322-332]. Przedmiotowy tekst wpisuje się więc w tocząca

¹ Źródło: [www.stat.gov.pl 06.01.2017].

dyskusję naukową i stara się poszerzyć ją o nowy element, jakim jest zrównoważony rozwój w kontekście absorpcji środków strukturalnych.

1. Dualizm terytorialny

W kontekście terytorialnym woj. mazowieckie jest niewątpliwie podzielone na bardziej i mniej zamożną część. Świadczą o tym choćby dane zaprezentowane w raporcie OECD nt. spójności terytorialnej w Polsce [OECD 2008: 56]. Co równie interesujące relacja PKB *per capita* poszczególnych podregionów do m.st. Warszawy – zaprezentowana na ryc. 1 – jest w zasadzie stała i nie zmienia się na przestrzeni lat z niewielkim wyjątkiem podregionu płockiego, który w 2006 r. odnotował 47% PKB *per capita* m.st. Warszawy, w 2011 i 2012 r. było to 55%, natomiast w 2014 r. wskaźnik ten spadł do 51%, jednak i tak jest wyższy o 4 pp. w stosunku do 2006 r. Należy więc uznać, że jest to jedyny podregion, który odnotował w analizowanym okresie zmniejszenie różnicy w poziomie rozwoju względem Warszawy. Pozostałe podregiony odnotowały zmianę wskaźnika w granicach +/- 1 pp.

Ryc. 1. PKB *per capita* w poszczególnych regionach względem PKB *per capita* m.st. Warszawy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www.stat.gov.pl, 06.01.2017].

Oznacza to, że prowadzona w ostatnich latach polityka rozwoju nie doprowadziła do zmniejszenia dualizmu gospodarczego województwa mazowieckiego – szczególne dane w tym zakresie zaprezentowano w tab. 1. Nie jest to jednak jednoznaczne z tym, że nie była ona skuteczna. W analizowanym okresie zauważono brak pogłębienia istniejącego dualizmu, z jednoczesnym zwiększaniem dobrobytu całego wo-

jewództwa względem średniej dla Polski². Należy więc stwierdzić, że w przypadku dualizmu wewnętrznego, wyrównanie dysproporcji, przy prężnie rozwijającym się centrum może okazać się niemożliwe, a tym samym nie powinno być celem polityki rozwoju. Przy wysokim tempie wzrostu gospodarczego polityka rozwoju jest skuteczna już wtedy, gdy zapewnia nie pogłębianie się dysproporcji.

Tabela 1

Wzrost PKB *per capita* w podregionach (rok poprzedni =100)

Podregion	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazowieckie	111,59%	106,24%	108,10%	107,97%	108,06%	104,52%	102,43%	103,81%
Warszawa	112,75%	104,79%	110,18%	107,12%	106,22%	104,94%	103,07%	103,07%
ciechanowski	110,48%	113,38%	103,73%	105,95%	106,88%	99,78%	106,28%	103,02%
ostrolęcki	112,06%	107,13%	106,49%	104,89%	111,21%	103,14%	105,90%	106,12%
płocki	110,28%	106,74%	108,27%	117,87%	115,37%	105,15%	93,97%	104,97%
radomski	108,95%	107,35%	108,13%	106,10%	108,10%	102,37%	102,45%	104,85%
warszawski zach.	109,68%	107,20%	109,19%	108,00%	110,75%	104,11%	102,04%	104,74%
siedlecki	111,47%	107,55%	102,11%	112,61%	112,30%	103,62%	102,07%	104,03%
warszawski wsch.	108,10%	111,95%	105,91%	109,23%	109,56%	104,99%	101,19%	103,88%

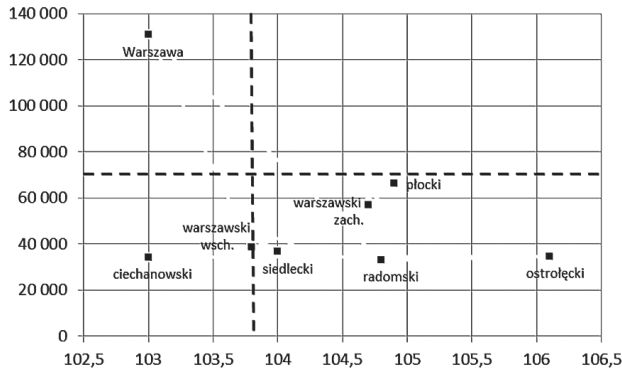
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www.stat.gov.pl, 06.01.2017].

Analizując dane zawarte na ryc. 2 można stwierdzić, co oczywiste, że Warszawa jest niekwestionowanym liderem, jeżeli chodzi o PKB *per capita* (130 tys. PLN). Co interesujące, w 2014 r. żaden z pozostałych podregionów nie przekroczył PKB *per capita* województwa, który wynosi ponad 71 tys. PLN. Najbliżej tego był podregion płocki, który w 2014 r. odnotował PKB *per capita* na poziomie 66 tys. PLN. Podregion płocki wyróżnia się również pod względem innej cechy – tempa rozwoju. W 2014 r. w tym podregionie wystąpił jeden z największych wzrostów PKB w stosunku do roku poprzedniego (2013=100) – 104,9%. Utrzymanie takiego tempa rozwoju będzie oznaczało, że podregion płocki będzie pierwszym, którego tempo wzrostu PKB oraz PKB *per capita* będą powyżej średniej dla województwa. Drugim w kolejności może być podregion warszawski zachodni. Z odwrotną sytuacją będziemy mieli do czynienia w przypadku podregionu ciechanowskiego. Podregion ten znajduje się w obszarze regionów uboższych i słabiej rozwijających się.

Powyższa analiza, choć przeprowadzona dla relatywnie krótkiego czasu pozwala zaprezentować kilka spostrzeżeń. Po pierwsze, podregiony płocki i warszawski zachodni mogą już obecnie znajdować się wśród regionów bogatych i szybko rozwijających się na tle całego województwa. Po drugie, Warszawa jest niekwestionowanym

² W 2007 r. PKB *per capita* wyniósł 155% dla Polski, natomiast w 2014 r. 160% [stat.gov.pl].

liderem, jeżeli chodzi o PKB *per capita*, natomiast podregion ostrołęcki w 2014 r. był liderem, jeżeli chodzi o dynamikę wzrostu w stosunku do roku poprzedniego. Po trzeciej, podregion ciechanowski w 2014 r. znajdował się w dolnym lewym rogu, a więc kwalifikował się jako biedniejszy i słabiej rozwijający się³.

Ryc. 2. PKB *per capita* [oś pionowa w PLN i wzrost gospodarczy w poszczególnych podregionach woj. mazowieckiego w 2014 r. (oś pozioma; rok 2013=100); (PLN)]

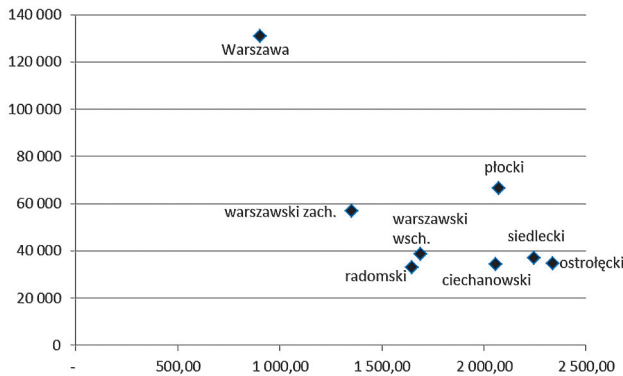
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www.stat.gov.pl, 06.01.2017].

Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, że w celu wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Wspólnota zmierza do zmniejszania różnicowań w poziomach rozwoju różnych regionów. W latach 2007-2013 Polska otrzymała łącznie w ramach polityki spójności ponad 67 mld euro. Środki te zostały podzielone pomiędzy programy operacyjne zarządzane centralnie oraz 16 regionalnych programów operacyjnych. Źródłem finansowania programów regionalnych były środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Całkowita wartość alokacji *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013* (RPO WM) w części odpowiadającej EFRR wynosiła ponad 1,8 mld euro. Alokacja została podzielona pomiędzy siedem priorytetów merytorycznych. Środki z RPO WM dystrybuowane były w dwóch trybach: konkursowym i pozakonkursowym. Okres kwalifikowalności wydatków zgodnie z zasadą n+2 kończyły się 31 grudnia 2015 r.

Na ryc. 3 zaprezentowano przestrzenne ułożenie podregionów w kontekście PKB *per capita* oraz zakontraktowanego dofinansowania z *RPO WM 2007-2013*. Poniższa analiza pozwala wyciągnąć kilka wniosków. Po pierwsze Warszawa jest najdalej na lewo położonym podregionem, pozostałe regiony znajdują się w prawej części wykresu. Takie ułożenie niewątpliwie pozytywnie wpłynęło na niepogłębianie dualizmu

³ Podregion ciechanowski odnotował wyższy wzrost PKB w stosunku do PKB województwa tylko w 2008 i 2013 r., [por. tab. 1].

gospodarczego województwa w latach 2007-2015 (zgodnie z zasadą $n+2$) – słabsze regiony otrzymały więcej środków licząc na jednego mieszkańca niż Warszawa⁴. Po drugie, trudno jest zauważyć zależność między tempem wzrostu gospodarczego, pokazanym na ryc. 2 a kontraktacją środków z *RPO WM*. Do największych beneficjentów zaliczyć należy zarówno podregion ostrołęcki, jak i siedlecki, czy ciechanowski. Te podregiony rozwijały się jednak w 2014 r. zdecydowanie różnie, o czym świadczą dane przedstawione na ryc. 2.

Ryc. 3. PKB *per capita* w podregionie (oś pionowa; stan na 2014 r.) w stosunku do zakontraktowanego dofinansowania (stan na 31.12.2016) *per capita* z *RPO WM 2007-2013* (oś pozioma); (PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Strony/KSI_raporty.aspx, 07.01.2016].

Powyższa analiza terytorialna nie pozwala więc udowodnić istotnej zależności między tempem wzrostu gospodarczego i absorpcją środków z *Regionalnego Programu Operacyjnego*. Pozwala jednak stwierdzić, że dystrybucja środków sprzyjała nie pogłębianiu dualizmu gospodarczego województwa. Regiony słabiej rozwinięte relatywnie więcej korzystały ze środków strukturalnych niż Warszawa.

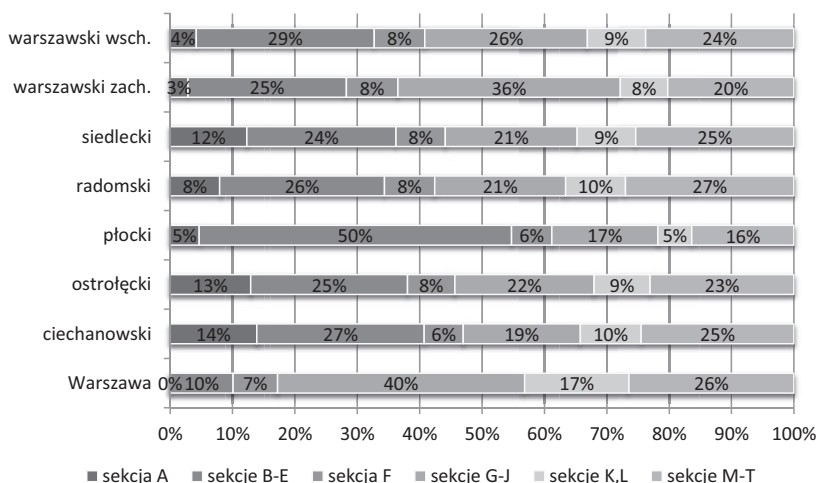
Przewyciężenie dualizmu gospodarczego w sytuacji dynamicznie rozwijającego się centrum należy więc interpretować nie jako zrównanie wielkości PKB *per capita*, ale stymulowanie tempa wzrostu gospodarczego na terenach peryferyjnych. W ten sposób polityka gospodarcza, może zmniejszyć wielkość dualizmu gospodarczego albo, co również należy interpretować jako sukces, doprowadzić do utrzymania się dualizmu na niezmiennym poziomie. W przeciwnej sytuacji można uznać, że szybki wzrost gospodarczy regionu przy utrzymującym się dualizmie gospodarczym, na poziomie podregionów jest nieoptymalny z punktu widzenia rozwoju regionalnego,

⁴ Trzeba również pamiętać, że Warszawa jest istotnym beneficjentem w programach operacyjnych zarządzanych centralnie.

gdyż nie realizuje postawionego sobie celu, czyli zmniejszenia dysproporcji. Należy pamiętać, że w przypadku prężnie rozwijającego się centrum, ze względu np. na rosnące korzyści skali, bardzo trudno jest doprowadzić do zmniejszenia różnic w PKB *per capita* pomiędzy poszczególnymi podregionami.

2. Dualizm sektorowy

Zróznicowanie sektorowe w woj. mazowieckim wynika z wielu aspektów. To co oczywiste to rola administracyjno-biznesowa Warszawy implikująca dualizm nie tylko w woj. mazowieckim, ale również na tle pozostałych miast i regionów Polski. Do innych czynników występowania dualizmu sektorowego zaliczyć można przemysł petrochemiczny w podregionie płockim oraz udział rolnictwa w pozostałych podregionach. Różnice strukturalne na poziomie poszczególnych podregionów są więc charakterystyczne dla woj. mazowieckiego. Jednak samo występowanie różnic sektorowych nie musi być złe. W województwach nadmorskich czy górskich oczywiste jest, że istnieć będą różnice wewnątrzstrukturalne. To co istotne to próba odpowiedzi na pytanie, czy taki stan rzeczy jest uzasadniony i czy wzmacnia albo pogłębia dualizm regionu?

Ryc. 4. Procentowy udział grup sekcji PKD 2007 w wartość dodanej brutto (według stanu na 2014 r.), w podziale na podregiony

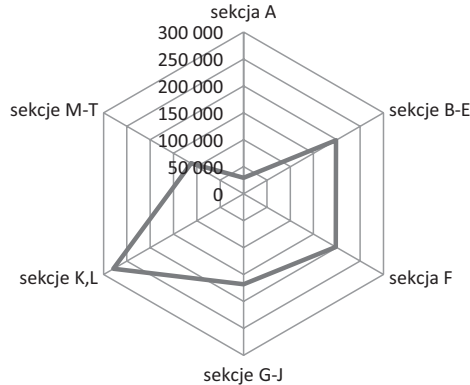
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www.stat.gov.pl, 06.01.2017].

Analiza procentowego udziału grup sekcji PKD 2007 woj. mazowieckiego w wartości dodanej brutto – zaprezentowana na ryc. 4 – pozwala zaprezentować pewne spostrzeżenia:

- 1) sekcja A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) w Warszawie 0%; w pozostałych podregionach od 3-14%

- 2) sekcje B-E (przemysł) w Warszawie 10%; w pozostałych podregionach od 24-50%
- 3) sekcja F (budownictwo) w Warszawie 7%; w pozostałych podregionach od 6-8%
- 4) sekcja G-J (handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja) w Warszawie 40% w pozostałych podregionach od 17-36%
- 5) sekcja K-L (działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości) w Warszawie 17%, w pozostałych podregionach od 5-10%
- 6) sekcja M-T (pozostałe usługi) w Warszawie 26%, w pozostałych podregionach od 16-27%

To co zdecydowanie wyróżnia podregion warszawski od pozostałych to bardzo mały (bliski zeru) udział rolnictwa w strukturze gospodarczej, który wydaje się oczywisty i naturalny. Dodatkowo w podregionie warszawskim ok. 40% PKD zajmują przedsiębiorstwa z sekcji G-J, natomiast 17% PKD dotyczy przedsiębiorstw z obszaru K-L. Oczywiście sama struktura PKD nie przesądza o dualizmie gospodarczym, dlatego też należy go odnieść do wartości dodanej brutto na 1 pracującego według grup sekcji PKD 2007 w woj. mazowieckim, co zostało pokazane na ryc. 5. Jak widać źródłem przewagi gospodarczej Warszawy jest brak udziału rolnictwa w strukturze gospodarczej, które generuje najniższą wartość dodaną na 1 pracującego oraz duży udział i wysoką wartość dodaną sekcji K-L, a także duży udział sekcji G-J w strukturze PKD.

Ryc. 5. Wartość dodana brutto na 1 pracującego według grup sekcji PKD 2007 na terenie woj. mazowieckiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [www.stat.gov.pl, 07.01.2017].

Zmniejszenie dualizmu gospodarczego woj. mazowieckiego możliwe jest więc m.in. przez zwiększenie wartości dodanej w rolnictwie, która na tle pozostałych grup sekcji PKD jest niezwykle niska. Ten obszar interwencji wyłączony jest z *Regional-*

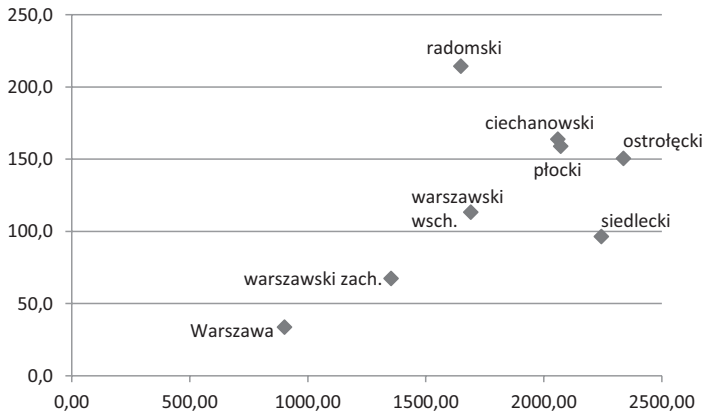

nego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013, dlatego też nie podlega analizie w prezentowanym opracowaniu. Wydaje się, że podregiony pozawarszawskie powinny również stymulować rozwój przedsiębiorstw szczególnie z sekcji B-E oraz z sekcji F, gdzie wartość dodana brutto na jednego pracującego jest względnie wysoka. We wszystkich podregionach pozawarszawskich udział sekcji B-E jest powyżej 24%, co świadczy o wysokim potencjale przemysłu na tym obszarze. Jest to sytuacja naturalna, kiedy przemysł lokowany jest poza Warszawą ze względu na niższe koszty ziemi oraz pracy na tych terenach. Wydaje się więc, że reindustrializacja – w pewnym zakresie – mogłaby okazać się istotnym narzędziem przezwyciężenia dualizmu gospodarczego regionu. Tego typu działania jednak również są wyłączone ze wsparcia programów regionalnych. Ostatni z elementów – udział sekcji F (budownictwo) w strukturze PKD – mógłby wzrosnąć w przypadku uruchomienia instrumentów popytowych, np. związanych z reindustrializacją.

3. Dualizm rynku pracy

Dualizm społeczno-gospodarczy przejawia się również na rynku pracy. Jest on w oczywisty sposób powiązany z wielkością PKB oraz jego strukturą w poszczególnych podregionach. Niepełne wykorzystanie jednego z podstawowych czynników produkcji, jakim jest praca, powoduje odchylenie od potencjalnego PKB w danym podregionie. Istnienie wyższego niż naturalne bezrobocia świadczy o wolnych mocach produkcyjnych danego podregionu, które zgodnie z keynesowskim podejściem mogą być uruchomione przez stymulowanie popytu. W tym kontekście należy przeanalizować dane zamieszczone na ryc. 6, która pokazuje stopę bezrobocia rejestrowanego w odniesieniu do dofinansowania *per capita* z RPO WM 2007-2013. Stopa bezrobocia rejestrowanego oraz dane dotyczące kontraktacji przedstawiono na 2016 r., a więc na zakończenie perspektywy finansowej.

Choć regionalne programy operacyjne nie finansowały bezpośrednio tworzenia miejsc pracy, to jednak stymulowały popyt i sprzyjały zmniejszaniu bezrobocia przez realizację projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Na ryc. 6 widać, że wraz ze wzrostem bezrobocia względem Polski, wzrasta wielkość dofinansowania *per capita* w danym podregionie. Niewielkie odchylenie widoczne jest w przypadku podregionu radomskiego i siedleckiego. W przypadku podregionu radomskiego może to wynikać z liczby ludności, która jest niemal dwukrotnie większa niż w podregionie ciechanowskim, czy płockim. Nominalnie podregion radomski, obok Warszawy, podregionu warszawskiego zachodniego i warszawskiego wschodniego był tym, który otrzymał dofinansowanie z RPO WM 2007-2013 powyżej 1 mld PLN. W przypadku podregionu siedleckiego sytuacja jest dokładnie odwrotna, gdyż otrzymał on wraz z podregionem ciechanowskim nominalnie najmniej środków spośród wszystkich podregionów – ok. 700 mln PLN.

Ryc. 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w podregionach (oś pionowa; 2016 r., Polska=100) w stosunku do zakontraktowanego dofinansowania (stan na 31.12.2016) *per capita* z RPO WM 2007-2013 (oś pozioma); (PLN)

Źródło: Dofinansowanie na podstawie: [https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Strony/KSI_raporty.aspx, 07.01.2016]; stopa bezrobocia rejestrowanego na podstawie: [www.stat.gov.pl, 07.01.2017].

Podział wewnątrzregionalny wymusza więc stosowanie różnych instrumentów polityki gospodarczej. W przypadku występowania bezrobocia naturalnego stosowanie instrumentów popytowych jest nieoptymalne, w kontekście postawionego celu, gdyż przez efekt wypychania może prowadzić do wzrostu płacy a nie wzrostu produkcji. W woj. mazowieckim należy uznać, że w dwóch podregionach, w Warszawie i podregionie warszawskich zachodnim bezrobocie jest bliskie naturalnemu. W przypadku regionów, w których bezrobocie jest wyższe niż naturalne dystrybucja środków unijnych mogła przyczynić się do tworzenia nowych miejsc pracy. W tym kontekście należy zauważyć – z wyjątkiem podregionu radomskiego i siedleckiego, co zostało omówione powyżej – widoczną, niemalże liniową zależność między stopą bezrobocia a wielkością środków *per capita* otrzymanych z RPO WM.

Zakończenie

Powyższa analiza, choć przeprowadzona w odniesieniu do jednej perspektywy finansowej oraz jednego regionu, pozwala zaprezentować kilka spostrzeżeń. Po pierwsze, w sytuacji szybko rozwijającego się centrum niwelowanie dualizmu społeczno-gospodarczego należy rozumieć nie tylko jako zmniejszanie się dysproporcji, ale także jako niepogłębianie się różnic. Na przykładzie woj. mazowieckiego widać wyraźnie, że w latach 2007-2015 wysoki wzrost gospodarczy Warszawy uniemożliwił zmniejszenie różnic w regionie. Utrzymanie na niezmiennym poziomie społeczno-gospodarczym różnic wewnątrzregionalnych jest niewątpliwie sukcesem,

gdyż świadczy o szybkim rozwoju wszystkich podregionów względem innych europejskich podregionów i to w szczególnym okresie kryzysu gospodarczego i fiskalnego w Europie.

Po drugie, należy stwierdzić, że na dualizm gospodarczy wpływ ma niewielka wartość dodana brutto na 1 pracującego w rolnictwie, które jest ciągle istotną częścią gospodarek podregionów poza warszawskim obszarem funkcjonalnym. Alternatywą dla takiego działania mógłby być wzrost udziału przemysłu w strukturze produkcji, który odnotowuje wysoką wartość dodaną brutto na 1 pracującego. Województwo mazowieckie wydaje się naturalnym miejscem do takiego działania. Wysoka cena czynników produkcji – ziemi i pracy – w Warszawie, skłania inwestorów do lokowania produkcji poza Warszawą, co niewątpliwie powinno sprzyjać wzrostowi przemysłu w podregionach poza Warszawą.

Po trzecie, instrumenty przewyższania dualizmu gospodarczego muszą być dopasowane do danego terytorium. Oczywiście zwiększenie efektywności wykorzystania czynników produkcji zawsze powinno doprowadzić do wzrostu produkcji. Jednak instrumenty stymulujące popyt również mogłyby doprowadzić do takiego efektu. W regionach, w których czynniki produkcji są optymalnie alokowane zwiększanie popytu nie będzie miało sensu, ponieważ doprowadzi do efektu wypychania. Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia, np. w przypadku istnienia bezrobocia wyższego niż naturalne. Stymulowanie popytu w takim przypadku mogłyby doprowadzić do wzrostu produkcji. Samorządy terytorialne w Polsce nie dysponują jednak instrumentami popytowymi. Takie narzędzia mogłyby dostarczyć, np. regionalne banki rozwoju.

Literatura

Fundusze Europejskie, [https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaporty-Podsumowania/Strony/KSI_raporty.aspx, 06.01.2017].

Główny Urząd Statystyczny, [www.stat.gov.pl, 06.01.2017].

Hirschman A.O., 1958, *The Strategy of Economic Development*. Yale University Press, New Haven. Lewandowski K., 2013, *Rola środków wspólnotowych w przewyższaniu dualizmu gospodarczego we Włoszech*. Łódź.

OECD Territorial Reviews: Poland, 2008.

Steinführer A., Vaishar A., Zapletalová J., 2008, *The Small Town in Rural Areas as an Underresearched Type of Settlement*. Editors' introduction to the special issue, *European Countryside* 2016, nr 4: 322-332.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Innowacyjne Mazowsze.

Strzelecki Z, (red.), 2012, *Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza*. Trendy Rozwojowe Mazowsza, nr 4, Warszawa.

Strzelecki Z. (red.), 2012a, *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza*.
Trendy Rozwojowe Mazowsza nr 3, Warszawa.

Strzelecki Z. (red.) 2012b, *Warszawa i obszar Metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza*.
Trendy Rozwojowe Mazowsza, nr 8, Warszawa.